

Terezínská iniciativa 62

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

prosinec 2012

**Fotografie Matěje Stránského z cyklu
Návštěvníci Auschwitz-Birkenau
oceněná Čestným uznáním v kategorii Reportáž
v soutěži Czech Press Photo 2012**

(více fotografií na str. 10-11)

Marta Jodasová a Dagmar Lieblová před Parkhotelem v Praze

Vzpomínka na 16. říjen 1941

Michaela Vidláková, foto Michal Stránský

V úterý 16. října 2012 jsme se tradičně sešli (tříčlenná delegace - Dagmar Lieblová, Marta Jodasová a Michal Stránský) u Pamětní desky na zdi Parkhotelu v Praze, abychom položili (respektive zavěsili) kytici k uctění památky našich příbuzných, přátel, známých i neznámých, kteří odtud, počínaje 16. říjnem 1941, nastoupili na životní cestu, která většinou ztratou života záhy skončila.

O hodinu později jsme se shromáždili na Židovském hřbitově na Vinohradech u památníku lodžských. Tady už nás bylo o trochu víc. Zase jsme položili květiny a velmi krátce promluvila Věra Štinglová, jedna z někdejších vězeňkyň v Lodži.

V 15 hodin začínalo v nedalekém Domově sociální péče na Hagiboru malé vzpomínkové shromáždění.

Sešlo se nás letos v sálku na Hagiboru málo. Mnohem míň než před dvěma lety, kdy byl tentýž sál více než plný. A mnohem, mnohem míň než

před rokem, kdy Památník Terezín pořádal velké vzpomínkové shromáždění u příležitosti 70. výročí zahájení hromadných transportů Židů do koncentráků. Považovala snad většina členů Terezínské iniciativy loňské 70. výročí za tečku za vzpomínáním? Jistě,

víme to všichni: stárneme, ztrácíme síly a ubývá nás. Ale na malé neformální setkání by se nás přece jen mohlo sejít víc. Vždyť šlo jen o to si ukázat, že nezapomínáme, a potom u malého občerstvení se starými známými poseďet a trochu si popovídat.

Dagmar Lieblová zavěsila na Pamětní desku kytici k uctění našich příbuzných, přátel, známých i neznámých

Na Židovském hřbitově u památníku lodžských promluvila Věra Štinglová

Program byl jednoduchý: Už dávno jsme si přece řekli, že nemá smysl si vždy znovu vymýšlet formální proslovy nebo vzpomínat, jak kdo prožil ony kruté časy. A tak přítomným na přivítanou a na chvílku zamyšlení zahrál pan Václav Peter na elektrofonické varhany trochu klasické hudby a předsedkyně TI, Dr. Dagmar Lieblová, všechny účastníky setkání mile přivítala a seznámila s novinkami

v naší činnosti. Shromážděné pak pozdravili v kratičkých projevech František Bányai, předseda Židovské obce, a Jaroslav Kraus, místopředseda TI, a na závěr pronesl rabín David Peter tradiční modlitbu za zemřelé.

Bývá zvykem, že při této modlitbě má být minjan, 10 židovských mužů. Ale v takovýchto chvílích, i když muži do minjanu chybí, říkáme si: jsou s námi i ti mrtví, na něž v tuto chvíli

vzpomínáme...

A tak jsme smutné výročí zakončili radostněji: s kalíškem kávy či čaje v ruce a s kouskem zákusku jsme ještě chvíli, jak kdo s kým chtěl, poseděli a popovídali si.

A tak si přejme pro příště, aby příležitostí se spolu setkat a popovídat si bylo ještě mnoho. A aby se nás sešlo více než tentokrát.

Na přivítanou zahrál pan Václav Peter na elektrofonické varhany

Dagmar Lieblová seznámila přítomné s novinkami v naší činnosti

O vytahování (se)

Pavel Stránský

Všichni lidé na celém světě se vytahují. Každý čímsi jiným, ale vážně každý. Zůstaneme-li v oblasti takzvané židovsko-křesťanské civilizace, tak tedy: sličnou tváří, dlouhýma štíhlýma nohama, sexy tělem, vytrénovanou atletickou postavou, bicepsy; kabelkou od Vuitona nebo oblekem od Versaceho, ale i vědomostmi, znalostmi, dovednostmi, rodinou (já čtyřmi pravnučkami), žihadlem Porsche nebo Ferrari, jachtou v marině Monte Carlo, vilou - zámekem atd.

Čím vyšší postavení ve společenské či politické hierarchii, tím vytahavější tričko.

Při provádění Terezínem se zastavujeme na konci Muzea ghetta u fotografie Fredyho Hirsche. Zmíním se o důležitých milnících svého a manželčina holocaustu, popíši, co vím o Fredym, a podrobně vyprávím o Dětském bloku v tzv. Českém rodinném táboře v Osvětimi-Březince a o (úspěšné) snaze opatrovníků a opatrovnice (*Betreuer, Betreuerin*) zdokonalit tuto oázu lidskosti a normality uprostřed samého dna, na které doklesly lidská brutalita, nenávist a sadismus. Byť se třeba se svým přínosem *trošku vytáhnou*, jsem na něj (věřím, že po zásluze) nejen hrdý, ale i pyšný.

Podle vyjádření řady návštěvníků je zastavení a líčení pomyslným vrcholem jejich cesty na toto místo židovské šoa. Zatím pouze ve dvou případech měli dva historici, zabývající se právě jí, povědomí o Dětském bloku. A tím nejsmutnějším je, že jsme sice dětem poslední dny jejich krátkých životů zpřijemnil, zlidštili, ale že je *milý strýček Mengele* (neoprávněný nositel Asklépiovy přísahy) téměř všechny poslal do plynu. I ty, které si brával při střeďech vystoupeních dětí na klín, hladil je po hlavě a nabádal, aby mu říkaly: „Strýčku.“

A teď se budu *hodně vytahovat*. 18. října 2012 jsem jel (už opakovaně) s klienty izraelské cestovní kanceláře do Terezína jako průvodce. Přijelo 22 žen z USA (odhadem, za nímž si nestojím) ve věku od 30 do 50. Asi před deseti roky se všechny dostaly se

svými rodinami z rodného Íránu do USA. Tři byly ortodoxní a měly hlavy a tváře polozahalené šátky.

V předešlém dni navštívily bývalé Židovské město v Praze s rabínem Ronem Hoffbergem. (Stará se o výchovu a výuku amerických studentů po dobu jejich čtyřměsíčního pobytu v Praze a jednou v tomto období přicházím do jeho bytu přednášet jim o holocaustu.) Zřejmě jim o mně leccos řekl, neboť přijely *natěšené*. Po cestě do Terezína připravím návštěvníky na prohlídku bývalého ghetta a Malé pevnosti a ponechám čas na jejich dotazy. A pak nastane jeden z možných scénářů: Buď se nezeptá nikdo, nebo všichni najednou. Všechny najednou sice ne, ale 5 nebo 6 ano. A znovu došlo k čemusi, co jsem už opakovaně zažil (a psal o tom do TI), ale čemu moc nerozumím. Pro řadu lidí je důležitější položit otázku než se dočkat odpovědi. Sotva jsem začal na některou otázku odpovídat, zeptaly se dvě nebo tři další.

Ještě nikdy jsem neprovázel návštěvníky nabitě takovým množstvím energie. Kdyby ji bylo možno sečíst a přeměnit na elektrickou, asi by na pražský panelák stačila. Se všemi devatenácti jsem se (opakovaně) fotografoval, s každou zvlášť, se dvěma, se skupinkou, se všemi: před Muzeem ghetta, v Dánské synagoze, na Židovském hřbitově atd. Každý přijíždí do Terezína s určitým cílem a dokud jej nesplní, není se svou účastí spokojen: zapálit svíčku v krematoriu, vidět kasárna či dům, kde pobýval kdosi z rodiny, uspořádat tryznu za oběti šoa. To posledně uvedené bylo i cílem těchto žen. Pečlivě si ji připravily a uspořádaly na Židovském hřbitově. Byla zatím nejdelší z těch, které jsem zažil, a byla krásná a důstojná. Z Prahy odjely ještě do Vídně a Budapešti.

Zmíněná zastávka na konci Muzea ghetta je velmi oslovila a dojala. A všech devatenáct mě (opakovaně) políbilo na vpadlé stařecké líce. Jestliže se mezi čtenáři Terezínské iniciativy najde někdo, koho v jednom dni políbilo více než devatenáct mladých půvabných sefardských židovek původem z Íránu, nechť mě *trumfne* a vytáhne se na mne glosou nebo článkem v příštím čísle TI.

Terezín ve Verbier

Jiří Diamant, Nizozemsko

Jeli jsme s manželkou se skupinou holandských hudebních příznivců na šestidenní zájezd s organizací Musico na proslulý hudební festival do švýcarského Verbier, malého, ale honosného městečka v nádherném prostředí Alp nedaleko Ženevy. Festival se tam konal od 20. července do 5. srpna, letos již po dvacáté. V tomto lyžařském ráji se v letním období pořádá hudební festival, na němž koncertují vynikající světoznámí umělci. Na programu jsou nejen různé koncerty, ale i koncertně upravená operní představení a bezplatné výukové lekce (*Master classes*). Představení jsou pořádána nejen v koncertních sálech, ale i v kostelech a dalších sálech po celém Verbier. O spojení mezi jednotlivými místy se starají místní úřady poskytnutím bezplatné autobusové dopravy. Informační středisko zpravuje zájemce o představeních i výukových programech.

Dočetli jsme se, že v neděli 22. července se bude v kostele konat koncert věnovaný Terezínu a počtě skladatelům, kteří tam žili, tvořili a později zemřeli v různých koncentračních táborech. Dlouho jsem přemýšlel, zda se koncertu zúčastním, zda mám jitřit staré a stále nezhojené rány na duši. Vedoucí našeho zájezdu a majitel Musica nás (mou manželku a mě) přesvědčil, abychom takovou příležitost nepromeškali.

Iniciátorem představení „Theresienstadt“ byl proslulý anglický houslista Daniel Hope. Vynikajícím průvodcem koncertu byl známý německý zpěvák Thomas Quasthoff, který dovedl překonat svůj vrozený tělesný handicap a vypracoval se na úroveň mezinárodně uznávaného zpěváka. Na programu byla díla Gideona Kleina, Hanse Krásky, Zikmunda Schulla, Erwina Schulhoffa, Ilsy Weberové, Carlo Sigmunda Taube i známé písničky, které vznikly v terezínském ghettu.

Zpívala vynikající sopranistka Sylvia Schwartzová a barytonista Gabor Bretz. Na housle hráli Daniel Hope a Nancy Wu, na violu Mathieu Herzog a na cello Gautier Capucon, Raphael

Merlin a Narek Hakhnayaryanová, na kytaru Claudio Rojas, na klarinet Martin Frost, Leigh Mesh na basu a na klavír Alexandre Tharaud. Několik písní zaznělo i v češtině.

Představení bylo sestaveno z různých hudebních děl skladatelů vycházejících z rozmanitých hudebních žánrů, z krátkých literárních ukázek a z písní, které dobře vystihovaly atmosféru, myšlení a pocity vězňů v Terezíně. Koncert měl mimořádný ohlas a byl odměněn dlouhým potleskem posluchačů a později pozitivními recenzemi. Na konci našeho pobytu jsem cestou autobusem na ženevské letiště osobním svědectvím pamětníka potvrdil a doplnil povídání našeho průvodce. Řekl jsem, že vysoká kulturní úroveň umělců, vědců a filozofů, vězněných v Terezíně, byla nejlepší zbraň v boji proti nelidskému útlaku a ponižování a že posilovala naději na přežití.

Členové naší skupiny, kteří vyslechli tento koncert, byli vesměs velmi dojatí. Uměleckým obsahem koncertu, provedením, a hlavně životními podmínkami, za nichž tato hudební a literární díla mimořádné úrovně a hodnoty vznikla.

Byli jsme rádi, že jsme se tohoto koncertu zúčastnili, a doufáme, že budou v různých zemích následovat další koncerty, aby připomněly posluchačům utrpení nevinných v nelidských podmínkách a uchovaly vzpomínku a památku na ty, kteří se z Terezína a dalších koncentračních táborů již nevrátili.

Jiří Diamant na sněmu TI v dubnu 2008

Andělíčku, můj strážníčku

Pavel Uri Bass

Lidé, kteří mě znají, mohou potvrdit, že nejsem „věřící“. A také moc nedám na babské pověry. Ale během oněch let, které mi byly do dneška svěřeny, přivlastnil jsem si „něco“, co mě hlídá. Jako malé děti jsme znali dětskou modlitbičku „Andělíčku můj strážníčku“... Tedy „cosi“ takového.

Chci Vám vyprávět několik „příhod“, ne v chronologickém pořadí, jak se udály, ale posuďte konečně sami:

✧ ✧ ✧

Bylo to v Birkenau, na rampě. Právě jsme přijeli, 2000 mužů z ghetta Terezín. Za povelů a křiků esesáků jsme se řadili do pětic. Byl jsem jeden z nejmladších, poněvadž do tohoto transportu byli zařazeni jenom muži od 16 do 55 let.

Jak tak stojíme a pomalu postupujeme dopředu k (čemu, jsem si uvědomil až později) mé první selekci „k žití nebo k smrti“. Náhle, než jsem se dostal před doktora Mengeleho, objevil se vedle mě neznámý člověk a ptal se: „Jak jsi starý?“ Podle pravdy jsem řekl: „16 let.“ A na to on: „Řekni, že jsi starší a že máš řemeslo,“ a než jsem si mohl uvědomit, pochopit a zeptat se, onen člověk zmizel.

Po krátké chvíli jsem stál před tím esesákem a na jeho otázku jsem odpověděl, že jsem 18 let starý a vyučený stolař. Esesákův palec ukázal doprava, směr, kterým šli ti, jimž byl darován život. Onoho neznámého, který mi zachránil život, jsem více neviděl (či ano?).

✧ ✧ ✧

Bylo to v Buchenwaldu, kam jsem přišel v únoru roku 1945, po dvouměsíčním pochodu smrti, s omrzlými prsty na nohou a na rukou, vyhladovělý, vyčerpaný a nemocný těžkou dyzenterii. Byl jsem převezen do HKB (vězeňské nemocnice) a uložen na palandu mezi jiné nemocné. Někdo ke mně mluvil. Zvedl jsem hlavu a uviděl neznámého muže, který mi řekl: „S tou sračkou, kterou máš, se mnoha dní nedožiješ. Ten chleba, který ti dají ráno, spal na uhlí a to potom sněz.“ Chtěl jsem se zvednout a zeptat se ho na něco. Ale on už tam nebyl. Jednal jsem podle jeho rady a onen těžký průjem, čili

dyzenterie, po několika hodinách přestala. Ale toho muže jsem více neviděl.

✧ ✧ ✧

Jel jsem s rodinou v Brně k mému advokátovi. Řídím auto. Najednou je mi zle. Stačím se postavit k chodníku a prohlásit, že je mi zle, pak omdlet a vypadnout z vozu na silnici. Ostatní spolujezdci, Rutka - moje manželka a rodina, mě obklopili (to vím až z pozdějšího vyprávění) a Rutčina snacha, která neumí slovo česky, uviděla nedaleko dva chlapce s mobilem. Zavolala k nim „S.O.S“. Během 5 minut zde byla záchranka. Rychlý zákrok mi zachránil život. Ale chlapci zmizeli.

✧ ✧ ✧

Za Jom-kipurové války byla má jednotka na začátku bojů na Golanových výšinách, a když bylo se Syřany podepsáno příměří, byla naše jednotka převedena na sinajskou frontu. Cestu z Golanských výšin jsem absolvoval svým osobním vozem, na který jsem měl od armády povolení. Cesta byla dlouhá a já jsem byl unavený, ale řídit jsem. Někde v blízkosti Nethanie jsem při řízení usnul. Najednou jsem jakoby dostal silnou facku a probudil jsem se několik metrů před betonovým sloupem. Instinktivně jsem veškerou silou zabrzdil a vůz se zastavil asi půl metru před sloupem. Kdo mi dal tu facku, nevím. V autě jsem byl sám.

✧ ✧ ✧

Jsem stále ještě na Sinajském poloostrově. Poněvadž jsme byli delší dobu na jednom místě mezi písečnými dunami, vystavěli jsme si, z prázdných nábojových beden, chatku.

Jednoho dne jsme dostali povel: vše, co se nedá vzít s sebou, zničit a vrátit se zpět několik desítek kilometrů. Poslední věc, kterou jsme burali, byla naše milá chatka. Poněvadž byla z venku přikrytá pískem, polil jsem vnitřní zdi benzinem a postavil jsem se do vchodu a vhodil dovnitř zapálenou sirku.

V tom okamžiku nastal v chatě výbuch. Někdo mě chytil a hodil do dálky několika metrů, což mi určitě zachránilo život, ale na obou rukou jsem měl spáleniny ještě po dlouhou dobu. Kdo to byl, jsem se nikdy nedozvěděl.

Pokračování rozhovoru z minulého čísla s Míšou Vidlákovou o jejích rodičích Irmě a Jiřím Lauscherových

Jak a kdy jste na konci války z Terezína odjeli?

My jsme odjížděli nadvakrát; první odjel táta hned v začátcích karantény. Táta se v Terezíně narodil a dobře znal okolí. Oblékl se jako na práci, vzal si svou basu s nářadím, vyšel z Terezína jako do práce, nářadí někde schoval a vydal se na cestu pěšky. Šel až na vzdálenější nádraží, protože se obával, že na nejbližším by ho mohli chytit, a odjel načerno do Prahy. Získal pro nás byt v téže domě, kde jsme bydleli před válkou, jen menší, než jsme měli. Dostali jsme dvougarsoniériu, dva pokoje s kuchyňským koutem. Do Terezína za námi jednou nebo dvakrát přijel. Jak to udělal, že ho pustili znovu ven, nevím, možná, že už měl nějaký doklad, že není terezínskej. Já s mámou jsme tam zůstaly až do konce karantény.

Než jsme odjely z Terezína, dostala máma dopis, osobně podepsaný Dr. Leo Beckem, kde jí děkuje za její pedagogické působení v Terezíně. (Dopis je v archivu Bejt Terezin.)

Zůstaly jste asi do konce května?

Určitě. Chodila jsem v té době pracovat s několika dětma do zahradnictví a dostávaly jsme každý den jeden hlávkový salát, kedlubnu nebo jinou zeleninu. Jednou jsem dostala malou okurku, a když táta přijel, tak jsem mu ji darovala. Vzal si ji s sebou do Prahy, vezl ji v tramvaji v síťovce a lidi se ho ptali, odkud ji má. Vyprávěl o tom jako o raritě, že jeho osmiletá dcera si vydělala v Terezíně okurku.

Když jste se vrátily, co tvoje aktivní maminka dělala?

Když jsme byly doma asi deset dní, vznikly mezitím zotavovny Přemysla Pitra pro děti z lágrů - zámky Kamenice, Lojovice a Štířín. Máma odjela do Kamenice, kde zcela samozřejmě celé prázdniny ty děti z lágrů vyučovala.

V Kamenici jste byli všichni tři, celá rodina?

Ne, táta byl v Praze, kde pracoval s Rutkou Bondyovou a Zeevem Scheckem na Dokumentační akci.

Myslela jsem, že v těch zámcích soustředil Přemysl Pitr zejména německé děti.

V té době tam byly židovské děti a teprve později přicházely děti, které měly jít do odsunu. Ale myslím, že ty byly spíš ve Štíříně. To už si nepamatuju. My jsme s německými dětmi do styku nepřišly. Na Přemysla Pitra si samozřejmě pamatuju a máma si ho velice vážila.

A po prázdninách?

Máma měla už před válkou poškozené ledviny po dvou porodech a v Terezíně si je ještě přinastydla, když jsme spaly na té nevytápěné půdě. Už si netroufla jít zpátky do školy ani zdravotně, ani psychicky. Tak zůstala doma a vyučovala soukromě, pokračovala v doučování školních předmětů

Lauscherovi začátkem osmdesátých let minulého století (z rodinného archivu M. Vidlákové)

a už taky začala s vyučováním jazyků, protože uměla německy, francouzsky, anglicky a latinsky.

Maminka učila oficiálně?

Měla i za komunistů povolení, že smí doma vyučovat, a platila z toho samozřejmě nemocenské pojištění atd. Byla oficiálně přihlášená jako soukromá učitelka. Podobně jako Alice Sommerová vyučovala hře na klavír.

Jak maminka nahlížela na komunistický převrat?

Táta i máma nebyli členy žádné strany, ale volili sociální demokraty a máma myslím před válkou spolupracovala s organizací pro pomoc uprchlíkům z Německa. Dokonce tomu snad říkali Rudá pomoc, to přesně nevím. Bylo to zaměřené na to, aby se tu uchytili ti, co uprchli před Hitlerem. Byli to převážně Židé, ale nejenom.

A po válce zase volili sociální demokraty, komunistům nefandili. Říkali, že komunisti se vytahovali, jaké měli obrovské oběti, že ale osmdesát procent z těch ztrát, kterými se chlubili, byli Židé. To rodiče dost hlasitě kritizovali.

Co dělal tatínek po válce?

Nejdřív na té Dokumentační akci, pak jako obchodní zprostředkovatel. Když vznikl stát Izrael, pracoval na izraelském vyslanectví. Pracovalo tam hodně Židů původem z ČSR, sionistů, kteří se vystěhovali už před válkou, nebo se dostali do Palestiny bezprostředně po ní, a ze sionistického hnutí měli odkaz na tátu. Byl tam například Zeev Scheck a jako konzul tam byl Rafi Benšalom. Táta uměl plynule hebrejsky a německy a dobře anglicky. Pracoval nejdřív v telefonní centrále a dělal různé další práce.

Maminka tam nebyla zaměstnaná?

Ne, jen pro ně pracovala příležitostně doma: jako překladatelka z angličtiny nebo překládala z českých novin do angličtiny, dělala takové svodky. A později, když už táta nebyl v telefonní centrále, ale měl na starosti tisk bulletinu - jmenovalo se to Zpravodajská služba, ale nebyla to špionáž, jen informační služba -, tak přinesl domů hromadu anglických novin z Izraele a máma ty články vybírala, překládala, dělala redakční práci.

Maminka taky uměla hebrejsky?

Ne, neuměla. Po roce 1967 se izraelské vyslanectví zrušilo a rodiče už pro ně pracovat nemohli.

Ještě tam bylo takové intermezzo, padesátý třetí rok, kdy jsme se pokusili opustit komunistický ráj.

...a pokud vím, chytili vás na hranicích.

Pravda. Ale proč se to stalo - o tom ví daleko víc Martin Šmok.

Tak alespoň něco, co si pamatuješ. Jak jste se k tomu rozhodli, byla to těžká doba, procesy, v nichž byli silně zastoupeni židé, atd.

Ano, probíhaly procesy, mámě zatklí bratrance, který byl super kovaný komunista a dostal dvacet pět roků. A už se začalo mluvit o tom, že izraelské vyslanectví provádí špionáž pro Izrael atd. Naši měli zažádáno o vystěhování, ale nepovolili jim to, tak se rozhodli, že to zkusí ilegálně, ale zřejmě někdo na vyslanectví moc mluvil, prostě nás na hranicích už čekali.

Jakým způsobem jste utíkali?

Jeli jsme vlakem do Budějovic, tam nás měl převzít agent a měl nás doprovodit, ale ten tam nebyl. Nouzové řešení bylo jet do Českých Velenic. Bylo nás asi sedm, mezi námi i tchyně Zeeva Schecka. Izraelské vyslanectví bylo zřejmě přesvědčené, že je to bezpečné, ale nebylo. Člověk, který nás čekal, nás přes „zelenou hranici“ navedl přímo k čekajícím pohraničnickům, ti nás chytili a odvezli zpátky do Prahy.

Měli jste soud?

Byli jsme čtvrt roku ve vyšetřovací vazbě, samozřejmě každé zvlášť, nebyla jsem s mámou pohromadě. To znamená čtvrt roku v Bartolomějský a čtvrt roku v soudní vazbě na Pankráci. V dubnu 1953 nás zavřeli, v říjnu byl soud. Bylo to po smrti Stalina a po smrti Gottwalda, v té době byly poměry možná trochu rozhoupané, protože prokurátor žádal pro tátu osm let, pro mámu pět let a pro mě pasták, ale táta nakonec dostal „jen“ dva roky, máma rok a já rok podmíněně. Zápotocký právě vyhlásil amnestii, a ti, kteří dostali pod pět let, do té amnestie spadali - dostali polovičku. Táta tedy natvrdo rok, máma půl roku, ale ten měla odseděný vazbou, a já půl roku. A protože jsem měla podmínku, byla jsem vlastně z hlediska zákona jako netrestaná. Ale stejně mě vyhodili z gymnázia. Dokončila jsem ho pak večerně a pracovala jsem jako technická kreslička v Potravinoprojektu. Mým šéfem byl skvělejší „kapitalista“, inženýr

Fanta, známý předválečný projektant vzduchotechniky a topení. Nevím, jakým způsobem se mu podařilo zvěrohodnit mě natolik, že mi dovolili dokončit střední školu, a opatřil mi i doporučení, abych se na školu dostala. A ještě jedna zajímavost: se mnou v té projekční dílně pracovala paní Schrötrová, která byla taky v Terezíně, takže ta dílna byla taková malá buňka lidí ne zrovna nakloněných komunismu. Tam taky vznikla moje přezdívka „Myš“. To mi bylo sedmnáct. (A znovu se ta „Myš“ objevila, když jsem s Arturem vedla skupinu dětí na táboře.)

Trochu se vrátím k tomu, když vás propustili z vězení. Vrátili jste se do vašeho původního bytu?

Mysleli jsme, že jdeme domů, a když jsme tam přišli, bydlel v našem bytě nějaký pan Liška. Čtvrt roku jsme bydleli po přátelích, například u Willyho Webera, to byl tátův kamarád ze sionistického hnutí.

Paní Weberovou jsem znala z Terezína; on po válce bydlel v tehdejší Belcrediho ulici.

Ano, jeho žena, Ilse, zahynula, bydlel tam pak s novou družkou a se synem Hanušem. Tam jsem bydlela nějakou dobu já, máma bydlela u Gréty Bieglové, kamarádky z Terezína. Pak jsem bydlela u Jindry a Hanky Lionových a máma u Švábů. Jaroslav Šváb byl výtvarník a jeho syn Pavel byl můj spolužák. To bylo opravdu statečné ujmout se v roce 1953 kriminálníků, špionů, lidí, spojených s izraelským vyslanectvím. To v té době už něco znamenalo, proto je taky jmenuji. Zejména to platí u Jindry Liona, který pracoval ve Svobodném slově jako redaktor. My jsme neměli celé týdny nic svého, všechny věci byly zapečetěné ve sklepě nějaké školy v bednách. Nosila jsem sukni od Hanky Lionové, svetr zas od někoho jiného. A já, sedmnáctiletá holka, jsem chodila na StB vynucovat byt, protože máma se psychicky trochu sesypala. Po dlouhých anabázích se mi to podařilo. Napřed nám nabídli jeden pokoj na Žižkově, bez koupelny, záchod na pavlači. Odmítla jsem. Argumentovala jsem, že jsme předtím měli byt s ústředním topením a nebyli jsme majetkově odsouzeni. Pak nám nabídli jiný byt IV. kategorie, pak třetí ve Strašnicích, to byla garsoniéra druhé kategorie, ale mělo to alespoň koupelnu pod uzavřením. Řekli mi, že když nevezmeme ani tohle, půjdeme z Prahy. Toho už jsem se zalekla, tak jsme to nakonec vzali. Pak nám teprve vrátili naše věci. Tam jsem nějakou dobu bydlela s mámou, i pak, když se táta vrátil, a teprve po několika letech se nám to podařilo vyměnit za větší byt na Vinohradech v Balbínově ulici, kde rodiče zůstali až do smrti.

Co potom dělali? Nedovedu si představit, že by paní profesorka Lauscherová seděla doma a nic nedělala, a pokud vím, působila i na obci.

Samozřejmě nadále doma vyučovala. Na obci chtěla pracovat s dětmi. Začala psát do Věstníku články pro děti, ale to jí pak zakázali. Když nesměla psát pod svým jménem, tak je psala jako I. K., což byl její monogram za svobodna, a některé články podepisoval Artur Radvanský. Byl volený činovník reprezentace, tak směl do Věstníku psát. Ale na obec jsme začali chodit teprve po roce 1967, když zrušili

izraelské vyslanectví. Do té doby měli rodiče strach, aby obec neohrozili. Třeba Pavel Kolmann, který byl tátův dobrý kamarád, nechtěl se s nima zastavit na ulici. Dal jim najevo, že je nežádoucí aby ho kontaktovali. Po roce 1967 už bylo ovzduší příznivější a taky už jsme nebyli vázáni tím kontaktem s vyslanectvím.

Když se tatínek z vězení vrátil, kde pracoval?

Znovu na izraelském vyslanectví, kde tvrdili, že s ním nikdy nerozvázali pracovní poměr. I po dobu, kdy byl zavřen, mu šel plat. Takže mě a mámu z toho platu podporovali. Když pak vyslanectví zavřeli, byl táta v penzi a začal se hodně zabývat dokumentací Terezína a shromažďoval dokumenty, které různými cestami posílal do kibucu Givat Chaim pro Bejt Terezín. Vždycky otiskli ve svém bulletinu potvrzení: dostali jsme deset nových dokumentů číslo 70 až 80, takže věděl, že dokumenty došly. Většinou se posílaly nějakým způsobem přes Němce, jezdili sem občas členové Sühnezeichen ze Západu, nebo když byl potom Artur od roku 1978 v Radě ŽO, měl přes Dr. Galského kontakt s radou německého vyslanectví. Nebo když jel na nějaký kongres, vzal to mezi kongresové materiály, oficiálně se dokumenty posílat nesměly. To, co přivezl Zeev Scheck z Dokumentační akce, a to, co tam táta posílal, se z velké části stalo základem muzea Bejt Terezín. V roce 1967 začali táta i máma spolupracovat s německou organizací Sühnezeichen, jak z Východu, tak ze Západu, a začali jezdit do Terezína a vyprávět, co byl Terezín.

To bylo pro veřejnost, pro žáky?

Ne, právě jen soukromě dospělým: skupinám Sühnezeichen, jednotlivým návštěvníkům z USA, a porůznu. Oficiálně se v Terezíně konaly hlavně trizny. Rodiče tam jezdili nejméně dvakrát do měsíce s nějakou skupinou vyprávět, jak to v ghettu vypadalo. Táta potom napsal v několika jazycích příručku o Terezíně. Tím se rodiče zabývali až do smrti. Táta zemřel v roce 1989, na čas to od něj převzal Jirka Vrba.

Ještě se trochu vrátím; říkala jsi, že rodiče byli přesvědčení sionisté, byli v Techelet lavan, otec dokonce odjel do Palestiny. Víš něco víc o jejich činnosti z té doby?

To bylo do války, na začátku války ještě pomáhali organizovat vystěhovalectví. Ale táta byl v Techelet lavan už jako kluk, jako šestnáctiletý, za první světové války (narodil se roku 1901) vedl oddíl čtrnáctiletých kluků, kteří šli o prázdninách pěšky z Prahy do rakouských Alp. Pracovali u sedláků, vydělali si nějaké jídlo a trochu peněz, a popošli. Táta neměl žádné vyšší školy, měl měšťanku a nějakou dvouletou ekonomickou nástavbu, pak už musel pracovat, protože jeho otec byl mrtvý, starší bratr studoval a babička na víc nestačila. V roce 1921-1922 odjel na rok do Ameriky, kde se naučil pěstovat pomeranče, protože už tehdy pomýšlel na Palestinu, ale podnebí v Kalifornii mu nedělalo dobře. Vrátil se do Prahy, pracoval nějakou dobu jako činník sionistického hnutí, nevím přesně kde. Pak odjel do Izraele a v třicátém roce se vrátil, ale to už jsem říkala.

Pokud vím, existovalo více sionistických organizací, různě zaměřených, např. Hašomer-hacair byl orientovaný levicově.

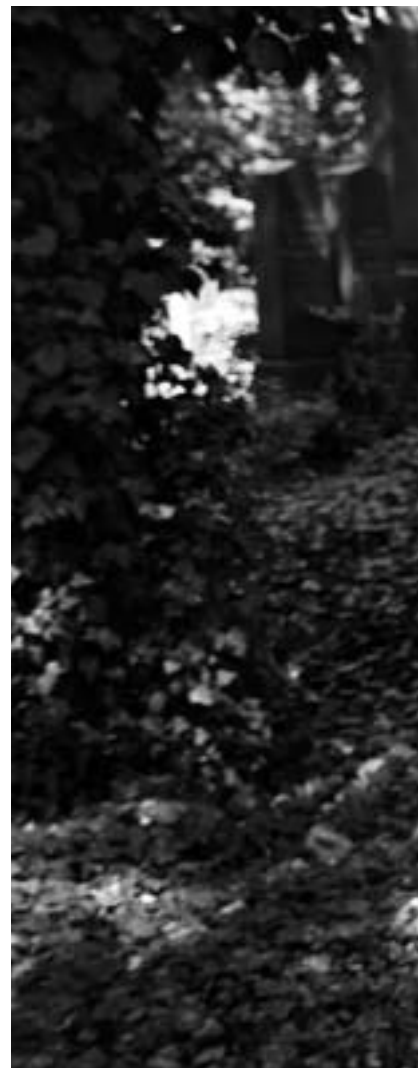
To ano. Máma pracovala ještě za první republiky jako cvičitelka v Makabi hacair a se svými děvčaty chodila občas i na Hagibor. Po celej svůj život byla fanatická pedagožka, nejenom učitelka, opravdu pedagožka. Nešlo jí jen o výuku, ale o výchovu, byla pedagožka asi šestadvacet hodin denně. Pro mne to nebylo vždycky lehké, ale naštěstí jsem měla ještě laskavého tátu.

Vzpomínám si, že když jsme po válce ještě bydleli ve stejném domě v Heřmance, vídala jsem tě někdy sedět na schodišti, když tě maminka vyhodila za dveře.

To taky, ale musela jsem se taky oblíkat, jak máma nakázala. Jenže všechno jsem si líbit nenechala: Tak jsem šla dolů do prádelny, tam jsem se převlíkla, v tašce jsem si propašovala, co jsem chtěla, a to ostatní někam schovala. Po návratu jsem šla napřed zase do prádelny, převlíkla jsem se a domů jsem přišla, jak jsem odcházela. Ale vždycky jsem musela přijít domů přesně na čas, nosit jedničky, učit se na klavír...

Chtěla bys ještě něco připojit?

Vlastně to nejdůležitější, co nás asi zachránilo, jsme vynechaly: o našem příjezdu do Terezína. První věc, která nám velice pomohla, bylo to, že táta dostal od židovské obce povolení, že si do bedny může dát náradí a poslat ho do Terezína. Druhá věc byla, že jeho bratr, který byl odborník - drožďař, pracoval v pekárně. Nějak se dozvěděl, kterým transportem přijedeme, a vyměnil si s někým, kdo pracoval na silnici mezi Bohušovicemi a Terezínem, na ten den práci. A když viděl, že přichází transport, na kousek cesty se k němu přimotal a tátovi poradil, co má udělat se zavazadly, aby unikla prohlídce, jak se má s nimi provlíct pod lanem. Táta to udělal, mrknul na mě, já jsem se taky podvlíkla, mámě se to nepovedlo, tak ji nějaký známý vyvolal jinudy, čímž taky unikla. Takže všechna naše zavazadla se vyhnula prohlídce. Přišli jsme k příjmu, tam byl taky někdo ze sionistického hnutí, a položili tátovi otázku, kde pracoval? Táta samozřejmě neuvedl kožešnickou firmu, protože věděl, že kožichy se asi v Terezíně vyrábět nebudou, řekl o dřevařské firmě. A předvedl hračku, kterou mi udělal, což

Michaela Vidláková a její pes Pluto na fotografii Dennise Darlinga

byl takovej malej dřevěnej pejsek. Řekl, že umí vyrábět hračky a jiné věci. V té době právě potřebovali pracovníky na Bauhof, sice ne do výroby hraček, ale uvažovali, že by se v Terezíně mohly hračky případně vyrábět. Každopádně tátu okamžitě přidělili na Bauhof mezi tesaře. Vrátili mu jeho bednu s náradím a tím se zařadil do velice potřebné pracovní skupiny Montagegruppe Reimann a byl alespoň částečně chráněn před transporty. Máma jako pedagožka byla zařazena do Jugendfürsorge. Takže měli zaměstnání a ani nemuseli projít Hundertschaftem. To byla velká úleva.

A toho Pluta mám dodnes v knihovně jako relikvii. Jak přišel na svět? To jsem byla jednou na hřbitově, kam si židovské děti místo do parku směly chodit hrát, a nějaký kluk tam měl originál Pluta od Walta Disneyho. Mně se ten Pluto velice líbil, táta se na něj podíval a obkreslil si ho. A ještě v Praze v té dřevařské dílně mi ho v polední přestávce na soustruhu vyrobil. A právě toho předvedl, když jsme přišli do Terezína. To byl první krok k záchraně. V říjnu 1944 dostal táta předvolání do transportu a máma se chtěla dobrovolně přihlásit. Tak jako se Ilse Weberová dobrovolně hlásila s Tomíkem, i když jako zdravotní sestra mohla zůstat. Ale táta už tenkrát říkal: „Es kommt nichts besseres nach,“ a zakázal jí to. Když už byl v kasárnách připravenej do transportu, propukla nějaká větrná bouřka, shodilo to střechu nějakého baráku a přišel příkaz, že se to musí spravít. Jejich šéf řekl, že poslední tesaře má v transportu,

a dostal povolení vzít si tři chlapy, aby to spravili, než vlak přijede. Táta se dobrovolně přihlásil a ostatní se mu chechtali, jestli chce dostat Maces-Orden. A táta řekl: jestli to nespravíme, tak potrestají našeho předáka, kterej v transportu nebyl. Tak se opravdu tři přihlásili. A pracovali, pracovali, a transport mezitím odjel. Díky tomu zůstali v Terezíně.

Co ještě můžeš říct o tatínkovi?

Hlavně, že byl moc skvělý člověk. A neměl to vždycky snadné... Narodil se v roce 1901 v Terezíně. Jeho otec pracoval v mlýnech na Ohři a zemřel, když mu bylo osmačtyřicet, během čtrnácti dnů na akutní zánět ledvin. To bylo tuším v roce 1912. Oni se potom z Terezína odstěhovali do Liberce, kde žil babiččin bratr, který je zřejmě podporoval. Pak se přestěhovali do Prahy a táta musel jít pracovat, strýc studoval potravinářskou biochemii, byl drožďař, pracoval i v cizině. Potom se babička podruhé provdala, a to vlastně uvolnilo tátu pro jeho činnost v sionistické organizaci, odjezdy do ciziny atd. Babiččin druhý manžel byl úžasný, tak jsem ho milovala, že jsem si nikdy ani neuvědomovala, že je to dědeček nevlastní. Oni i má druhá babička mají svá jména v Pinkasově synagoze...

Velice ti děkuji za rozhovor.

Anna Lorencová

Co si pamatovat ze šoa?

Petr Třešňák (úryvek z článku, otištěného v týdeníku Respekt, č. 12/2012)

fotografie Matěj Stránský (z cyklu Návštěvníci Auschwitz-Birkenau)

Typický osvětimský den, říkávají místní tomuhle počasí, kdy prudký ledový vítr proniká až do morku kostí a člověk si nepřestává klást otázku, jak v téhle zimě mohl někdo z vězňů přežít déle než pár hodin. Typické je pohnutí v tvářích návštěvníků, když skupinka dojde k obrovským vitrínám

má bezprostřední kontakt. Americká historička Deborah Lipstadtová, autorka studií o popírání holocaustu a o procesu s Adolfem Eichmannem, si myslí, že tahle chvíle je pro každou dějinnou událost zlomová. V eseji *Historie beze svědků* publikovaném letos v lednu v magazínu The Jewish Week

představitelné než holocaust?“ Nepřítomností svědků podle ní ztratí zejména školství mocný nástroj, jak dětem zprostředkovat klíčové historické memento. Ona sama se na své domovské univerzitě v Atlantě rozhodla maximálně využít čas, který zbývá, a změnila strukturu svých přednášek tak, aby

naplněným dětskými botičkami, lidskými vlasy, brýlemi nebo kufry se jmény lidí, kteří se odtud už nevrátili. V něčem ale dnešek už typický není. „Ještě před pěti lety měla většina skupin návštěvníků s sebou přeživšího pamětníka jako průvodce,“ vzpomíná ředitel Památníku a muzea Osvětim-Březinka Piotr Cywiński. „Dnes je už uvidíte velmi zřídka. Jejich čas skončil.“

Očití svědkové holocaustu rychle ubývají. Pro paměť holocaustu tak začíná nová éra - nacistická genocida Židů a Romů se propadá hlouběji do minulosti, s níž žijící generace už ne-

vysvětluje, jakou roli hrál kdysi v její rodině bývalý otrok, který vypomáhal s údržbou domu. „Vyprávěl dětem příběhy z plantáží a zpíval jim černošské spirituály,“ píše Lipstadtová. „Otroctví tak pro ně bylo víc než ‚jen‘ historií. Bylo součástí jejich dětství, přímo spojenou se životem.“

Stejnou službu po desítky let zprostředkovávali současníkům pamětníci nacistické genocidy. „Očití svědkové jsou o to významnější, oč hůř je událost představitelná,“ rozvádí svůj esej Lipstadtová v telefonickém rozhovoru z Atlanty, „a je pro nás něco obtížněji

mohla zvat k rozhovoru se studenty co nejvíce dosud žijících pamětníků.

Osvětimské muzeum se kromě jiného stará také o tisíce předmětů, které tu po obětech nacistického vyhlazování zbyly. Lidské vlasy, umělé protézy, boty, hygienické pomůcky, kufry a brýle, to vše nacisté hromadili pro další využití a část z nalezené pozůstalosti je dnes vystavena v emočně nejdrásavějších částech expozice ve velkých prosklených vitrínách. Muzeum musí přemýšlet, jak je zachovat pro budoucnost, což není vůbec jednoduchá otázka - technicky ani filozoficky. Největší pro-

blém, který konzervátoři řeší, představují výrobky z prvních průmyslově používaných plastů, jako jsou hřebeny, štětky na holení nebo kartáče na boty, které patřily zavražděným obětem. Jsou velmi nestabilní, ztrácejí objem a navíc obsahují nitrát, takže uvolňují výbušné plyny. Tým konzervátorů posílený hostujícími kapacitami z oboru chemie se v laboratoři usilovně snaží přijít na to, jak tyhle předměty zachránit, ale kýžený postup zatím v ruce nemá. V nově plánované expozici chce alespoň přesunout kartáče do hermetic-

Piotr Cywiński, „my jsme se však rozhodli je nijak chemicky neupravovat. Jsou to lidské ostatky a postupně by v nich převážily umělé náhražky, což odporuje principu autenticity.“

Historička Deborah Lipstadvová, a nejen ona, si myslí, že s odchodem pamětníků společenský zájem o válečné události logicky poklesne. A s tím vyvstává otázka, která není vůbec tak snadná, jak se na první pohled jeví. Totiž - co vlastně máme předávat dál? Co je oním jádrem příběhu holocaustu,

asistoval a přihlížel. A zmíněný Zygmunt Bauman myšlenku, že holocaust ve skutečnosti není jen „jejich“, ale i „nás“, dovedl ještě dál. Genocidu Židů ve své knize analyzuje jako produkt fungování moderního státu a jeho byrokracie, v níž se člověk stává svědomitým kolečkem v mašinerii, která může snadno sloužit čemukoli. Vykonává zodpovědně a racionálně svou část úkolu (třeba vypravuje transporty na východ), aniž by dohlédl význam celku nebo za něj cítil jakoukoli zodpovědnost. Největším paradoxem holocaustu totiž je,

ky uzavřených vakuových vitrín, které jejich stárnutí zpomalí.

Jinde je technologie známá, ale správci tábora ji nepoužívají z etických důvodů. Průmyslové využívání částí lidského těla patřilo k nejděsivějším aspektům nacistické genocidy a osvoboditelé tábora v něm našli například sedm tun lidských vlasů určených k prodeji - kilogram za půl marky. I ty muzeum dnes vystavuje za sklem a samozřejmě rychle stárnou. „Existuje vyzkoušený postup, jak konzervovat lidské vlasy, používá se třeba při práci se starými parukami nebo mumiiemi,“ vysvětluje ředitel památníku

oním mementem, jehož aktivní vědomí pomůže lidstvu předejít dalším plynovým komorám? Jak napsal sociolog Zygmunt Bauman ve své slavné knize *Modernita a holocaust*: „Povinnost pamatovat si - ale co?“

Příběh holocaustu byl dlouho vyprávěn jako drama nevinných obětí (Židů) a bestiálních pachatelů (nacistů, případně Němců), který se běžného člověka vlastně netýká, maximálně coby předmět neuchopitelného zděšení. Až Hannah Arendtová ukázala, jak ochotně nacistům pomáhala byrokracie evropských zemí, jak (téměř) celý kontinent

že jeho provedení stálo na vlastnostech, jež obvykle obdivujeme - svědomitosti, loajalítě, službě vyššímu zájmu.

„Do budoucna vidím jako významnější úkol studovat pachatele než oběti,“ myslí si Deborah Lipstadvová. „Právě v mechanismu, jak se z lidí stávají pachatelé, je podstata zla.“ Jak se sám nestat pachatelem nebo mlčícím přihlížejícím na chodníku, je ostatně poučení, které může v holocaustu hledat každý. A přijmout ho není jednoduché. Slavné experimenty amerických psychologů Stanleyho Milgrama a Philipa Zimbarda, kniha *Obyčejní muži* Christophera R. Browninga o 101. záložním policejním praporu, který vraždil skrývající se Židy v Polsku, nebo nedávná analýza fungování vězeňského týmu, jenž v USA provádí tresty smrti, ukazují stále totéž: zlo si do svých služeb nevybírá lidi patologicky kruté, protože takoví jsou nevyzpytatelní. Vybírá si obyčejné muže a ženy, kteří si ani nevšimnou, v jakém dramatu začali hrát. A téměř všechny je dokáže přetvořit. „Jedno z hlavních poučení holocaustu je velmi jednoduché,“ shrnuje Deborah Lipstadvová, „zůstávat ostražitý.“

Kronika osmi let

S Pavlem Friedem o jeho působení v čele brněnské Židovské obce hovořila Erika Bezdíčková

Po dvě volební období byl Ing. Pavel Fried předsedou brněnské Židovské obce. Na poslední výroční členské schůzi kandidoval již jen jako místopředseda s odůvodněním, že štafetu by měl převzít někdo mladší. Bylo to jeho rozhodnutí, které členové přijali s váháním, protože za osm let si svým uvážlivým vedením získal respekt a oblibu.

Není toho mnoho co víme o vaší životní cestě, která vedla z rodné Třebíče přes Terezín do Brna, kde jste se před osmi lety stal předsedou brněnské Židovské obce. Jakými životními zákrutami jste prošel, než jste stanul v jejím čele?

Ano, Třebíč je mé rodné město se staletou židovskou tradicí. My Židé jsme nežili vedle našich nežidovských sousedů, ale s nimi, mezi nimi. Měl jsem spoustu nežidovských kamarádů. To vše skončilo okupací Československa. Přišly norimberské zákony a naše vyloučení ze společnosti. Třebíčská veřejnost to příliš nepřijala, ale také nemohla proti tomu nic učinit. Naši známí nám zůstali věrni.

V květnu 1942 jsme byli deportováni do Terezína. Moje sestra zahynula v plynu osvětivských komor, rodiče díky Bohu přežili. Po válce jsme se vrátili do Třebíče, otcův obchod byl zdevastován, ale to ho neodradilo. Znovu se pustil do jeho budování, aby mu ho komunisté v roce 1949 opět sebrali. Poté pracoval jako skladník. To už mu bylo 70 roků. Já od roku 1946 studoval v Brně průmyslovou školu strojní, po jejím absolvování jsem zde zůstal a našel si zaměstnání. V roce 1951 jsem narukoval k tzv. Černým baronům, pracoval na stavbě letišť, dva a půl roku ve společnosti dalších „nespolehlivých“. Poté jsem se znovu vrátil ke konstruktérskému prknu, při zaměstnání jsem studoval vysokou školu, brněnskou techniku, kterou jsem úspěšně ukončil v roce 1968. Jelikož jsem studoval specializaci „organizace a řízení“, byl jsem v těch krásných dnech pražského jara jmenován ekonomickým náměstkem v našem podniku. To vydrželo jen do roku 1972, kdy jsem byl v souvislosti s normalizací funkce zbaven. Vždy jsem se hrdě hlásil ke svému židovství, a to mne, paradoxně, zachránilo od větších postihů; náš kádrovák měl obavu, aby nebyl osočen z antisemitismu.

Jakmile jsem dovršil důchodový věk, s kolegy z oddělení koncepcí a prognóz jsme založili soukromou firmu a já v ní působil jako ředitel. Souběžně jsem se začal angažovat v aktivitách brněnské Židovské obce, zprvu jako člen představenstva, poté osm roků jako její předseda.

Čemu jste věnoval zpočátku největší pozornost, na co jste se v prvé řadě zaměřil?

Na obec jsem přišel s vizí vybudovat muzeum zaniklých moravských židovských obcí. Asi to byla iniciativa předčasná, nebylo kde, a nebyl zde nikdo, kdo by se tomu chtěl odborně věnovat. Amatérsky takovou myšlenku uskutečnit nelze, ale dosud věřím, že nezanikne. Tyto obce, ani lidé, kteří v těch obcích žili, nesmí být zapomenuti.

Čtyři roky práce v představenstvu, v jehož čele stál tehdy pan Ing. Petr Weber, mi daly poznat, čím obec žije, i problémy, s nimiž se setkává. Tragédie šoa narušila a oslabila v duších lidí víru našich předků, víru, která v nich po staletí udržovala pocit sounáležitosti a určovala naši identitu. Postupný návrat členů obce k ní byla jednou z priorit, kterou jsem si zvolil. Židovská obec Brno má nyní všechny atributy, které židovská obec má mít: hřbitov, synagogu, rabína, košer kuchyni i mikve, konají se pravidelné bohoslužby, a věřím, že to jsou zasetá semínka a čas ukáže, co z nich vzejde.

Rád jsem rovněž podporoval všechny aktivity, které našim seniorům dělaly podzim jejich života příjemnějším. Jsou to lidé, kteří prožili hrůzy koncentračních táborů, lidé, kteří ztratili své milované blízké. Namnoze se vrátili zcela osamoceni, a až v takřka v dětském věku, museli si se svým životem poradit sami.

Zachování kulturního dědictví, které naši předkové za staletí vybudovali, to byla další aktivita, za kterou jsem se

vždy rád postavil. Dnes už je, až na malé výjimky, toto dědictví, jež nám bylo svěřeno v poměrně dobrém stavu.

Která rozhodnutí byla nejobtížnější?

Je zcela přirozené, že lidé žijí svými problémy. Je přirozené, že lidé, kteří se nemusejí hlouběji zamýšlet nad některými problémy obce, nad jejím dalším vývojem a směřováním, vnímají některé situace izolovaně a bez delšího časového horizontu. To si předseda a představenstvo nemůže dovolit. Je důležité, aby předseda měl svoji vizi, obhajoval ji a někdy třeba i obtížně prosazoval.

Během svého funkčního období jste navázal díky svým jazykovým znalostem i řadu mezinárodních kontaktů. Které z nich považujete za nejúspěšnější?

Moje jazykové znalosti nejsou zrovna excelentní, snad němčina je jazyk, který je mi blízký. To pomohlo v kontaktu s židovskou obcí v Lipsku, při vernisáži výstavy o naší obci v St. Pölten, v Laa, a znovu v Lipsku. Díky kontaktu s rakouským velvyslancem v ČR jsem pozván na vídeňskou Židovskou obec k jednáním o možné spolupráci. Má angličtina má značné nedostatky, zde jsem odkázán na tlumočení ochotných lidí, kterých není málo. Naše obec má přesto dobré kontakty s důležitými ambasádami, což je ostatně zřejmé i z jejich zastoupení na našich tryznách včetně čelních domácích představitelů.

Na obci dochází i ke kontroverzním diskusím. Jednou z nich byla také otázka obsazení místa rabína, protože členové obce nebyli jednotní v názoru na jeho směřování.

To se znovu vracíme k otázce víry. Já se nedomnívám, že ty diskuse byly až tak kontroverzní. Možná je to škoda. Diskuse vyjadřuje i cosi pozitivního. Říká, že nám problém není lhotej-

ný. Také to je krůček kupředu. Nesmí se ovšem přeměnit v prestižní klání. Víra je taková zvláštní disciplína. Hovoříme-li s lékařem, povětšinou mu neříkáme, jak má léčit naše tělo, on je ta autorita a odborník, stejně je tomu ve vztahu k učitelům ve škole a podobně. Pokud jde o to, jak praktikovat víru, jsme všichni odborníky, namnoze i ti, kteří ji vůbec nepraktikují. Vždy jsem prosazoval angažování rabína, který umí česky, jehož finanční poža-

za pravdu. Jídlna se stala místem, kde se odehrává čilý společenský život...

Košer kuchyně je moje láska. Často se ptám, čím jsme my Židé, žijící v Česku, ale i jinde ve světě, zůstali Židy. Hovoříme a píšeme česky, chodíme do českých škol, platíme zde daně, máme českou státní příslušnost, konali jsme zde vojenskou službu atd. Ale na rozdíl od našich spoluobčanů vyznáváme židovskou víru. Ta nám ukládá

časy, kdy jsme naše členská shromáždění a setkání u příležitosti svátků konaly v brněnských restauracích. To nebylo levné ani tenkrát, natož dnes.

Nevyhýbáte se ani přednáškám a diskutuji se studenty. V čem vás kontakt s mladými lidmi obohacuje, v čem spatřujete jeho smysl?

Setkání s žáky a studenty, ale nejen s nimi, se účastním rád a to hned ze dvou důvodů. Kolem nás Židů a ži-

dovství bylo (a bohužel někdy ještě stále je) hodně mýtů a dezinformací.

Rád mladým lidem přibližuji, tak jak mohu a umím, moudrost židovství, naše zvyky a tradice. Mám zkušenost, že je to zpravidla zaujme a povídání pokračuje i po ukončení takové besedy. Druhou motivací je samozřejmě přiblížit zejména mladým lidem tragédii holocaustu. I o tom je dnes mezi mladými lidmi stále málo informací. Většinou z těchto besed odcházím s dobrým pocitem, že alespoň do nějaké dušičky jsem zaslal semínko tolerance a porozumění. Obojí je součástí našeho úsilí v boji proti rasismu a antisemitismu.

Pavel Fried v rozhovoru s brněnským rabínem Šlomo Kučerou

davky jsou úměrné možnostem obce. U našeho nynějšího ortodoxního rabína, který je současně magistrem práva, které vystudoval na MU v Brně, je vítané i to, že má v Brně svůj byt a z Brna pochází. To je ovšem i trochu nevýhodou, neb, jak se říká - doma není nikdo prorokem. Odborníkem je ten z druhého města. My nejsme velká obec, takový počet členů, jaký máme dnes v Brně, mívaly obce v okresních městech. Proto bylo vždy mou snahou udržet obec jednotnou, a těm, kterým záleží na jiném pojetí víry, se snažíme vycházet vstříc.

Bouřlivé byly také diskuse, zda má brněnská obec mít košer kuchyni. Dnes ji máme a čas vám dal

mnohé. Ze všech sil se snažíme udržovat alespoň to, co je v našich silách, a o to musí každá obec usilovat. Někteří členové toho využívají, jiní ne. Ale z židovské obce to nesmí být povinností nabízet svým členům vše, co v současných poměrech nabídnout můžeme.

Je samozřejmě důležité, aby se lidé setkávali, aby obec žila i společensky. To, že nabízíme lidem košer stravování v příjemném prostředí obce, umocňuje také pocit pospolitosti. Košer jídelna však slouží i mnoha hostům, kteří přijíždějí do Brna a hledají košer stravování, obracejí se na nás také hotely a další instituce pokud mají hosty, kteří košer stravování hledají a namnoze vítají také možnost setkat se s našimi členy. Ty tam jsou také

Vaší srdeční záležitostí je historie židovské Třebíče, která je díky zachovalému ghettu a obnovené synagoze dějištěm mnoha kulturních akcí, které aktivně podporujete a umocňujete zdejší genius loci...

Třebíč, jak jsem již řekl, je mé rodiště. Mám na zdejším hřbitově pochované své rodiče a budu zde pochován i já. Hovoříte-li o genius loci, je to nabíledni. Židé v Třebíči žili 800 let, je zde prastarý židovský hřbitov, který je součástí světového kulturního dědictví. Svého času tvořili Židé v Třebíči více jak polovinu obyvatel. V Třebíči bylo samostatné židovské město, mělo svého starostu i strážníka. Projděte se v „Židech“, jak my v Třebíči říkáme židovské čtvrti, a pochopíte.

Životní osudy Zdenky Fantlové na anglických scénách

Eva Štichová, foto Dennis Darling

Zdenka Fantlová nám nedávno poslala z Londýna milou informaci o úspěchu, se kterým se setkala divadelní adaptace její knihy „The Tin Ring“ (Plechový prstýnek). Kniha líčí její životní příběh od dětství až po holocaust, jeho přežití a návrat do ztraceného domova. Mnozí z nás si asi vybaví snímek Olgy Sommerové „Sedm světél“, ve kterém nám Zdenka Fantlová o sobě vypráví, nebo náš časopis č. 54, str. 18 - 19.

Nyní byla v Anglii tato její autobiografie, kde popisuje svůj život mezi lety 1936 - 1946 v Československu, poznamenaný jeho rozpadem v r. 1938 a následnými lety okupace a války, zdramatizována a uvedena na scénu, zatím v Manchesteru a v Newcastlu. Představení nastudoval Mike Alfreds s herečkou Jane Arnfield. Na jevišti, jehož prázdnost zdůrazňovala jen židle, na níž seděla jediná aktérka, která

svým hlasem a imaginací předávala obecenstvu sílu prožívání a pocitů lidské bytosti, vydané nejhoršímu týrání a usilující nejen o holé přežití, ale i uchování lidské důstojnosti. V tom jí pomáhá památka na svou první lásku, dar, onen „plechový prstýnek“, který se jí podařilo vzdor všem nepředstavitelným nástrahám, zachránit jako symbol lásky i naděje. Přiblížení prožitků protagonistky bylo skvělé.

Ohlas v divadle byl ohromný, přítomná autorka Zdenka Fantlová byla zahrnuta následujícími dotazy a projevy účasti. Pochvalná zpráva a doporučení se objevila v tisku i na webu a Arts Council of England má snahu seznámit s produkcí ještě obecenstvo v dalších místech.

Jsmo rádi, že tato událost probudila takový zájem a sympatie a přejeme Zdence a tvůrcům inscenace další úspěšnou pouť po anglických (nebo jiných ?) divadelních prknech či snad i na obrazovkách.

Megaprojekt

Pavel Stránský

Doštal jsem dopis datovaný 5. října 2012 a propagační leták nakladatelství Oldenbourg Verlag v Německu. Dopis mi poslala paní Kirsten Böttcher, redaktorka Oddělení rozhlasových her a mediálního umění (*Abteilung Hörspiel und Medienkunst*) Bavorského rozhlasu (*Bayerischer Rundfunk*) v Mnichově.

Překlad částí zmíněného dopisu a letáku: Redakce Oddělení rozhlasových her a mediálního umění uskutečnil v letech 2013 - 2017 auditivní projekt ve spolupráci s Institutem dějin Spolkového archivu (*Institut für Zeitgeschichte des Bundesarchivs*) s tématem holocaustu. Na základě šestnáctisvazkového knižního vydání s názvem Pronásledování a vyvraždění evropských židů nacionálně socialistickým Německem v letech 1933 - 1945 (*Die Verfolgung und Ermordung der europäischen Juden durch das nationalsozialistische Deutschland 1933 - 1945*) nakladatelstvím Oldenbourg Verlag chystá Bavorský rozhlas čtyřadvaceti-hodinovou auditivní verzi s názvem Prameny hovoří (*Die Quellen sprechen*). Bude uvedena v rozhlase, na internetu a na různých audionosičích.

Současní populární němečtí herci a herečky budou číst výběr historických dokumentů: pramenné texty (deníky a memoáry židovských obětí nacionálně socialistického teroru, tehdejší mediální zprávy, ale i svědeckví pachatelů) dopisy, nařízení, protokoly ze zasedání aj. Do projektu se zapojí i židovští přeživší: Vybrané části deníků a memoárů přečtou do mikrofону i oni, a to tak, že je přednese vždy kdosi jiný, nikoli autor.

Na internetu se k biografickým materiálům objeví i portréty jejich interpretů. Začátek projektu je stanoven na leden 2013.

Názvy svazků a audionosičů:

- 1) Německo 1933 - 1945
- 2) Německo 1938 - srpen 1939
- 3) Německo a Protektorát září 1939 - září 1941

- 4) Polsko září 1939 - červenec 1941
- 5) Západní a Severní Evropa 1940 - červen 1942
- 6) Německo a Protektorát říjen 1941 - červen 1943
- 7) Sovětský svaz s anektovanými územími I
- 8) Sovětský svaz s anektovanými územími II
- 9) Polsko: Generální guvernérát (Generalgouvernement)
- 10) Polsko (připojená území) srpen 1941 - 1945
- 11) Německo a Protektorát červenec 1943 - 1945
- 12) Západní a Severní Evropa 1942 - 1945
- 13) Slovensko, Rumunsko, Bulharsko 1939 - 1945
- 14) Jihovýchodní a Jižní Evropa 1941 - 1945
- 15) Maďarsko 1944 - 1945
- 16) Koncentrační tábor Osvětim 1942 - 1945 a doba pochodu smrti 1944 - 1945

Projekt se uskuteční ve spolupráci a na popud Spolkového archivu, Katedry novodobých a nejnovějších dějin Univerzity Alberta - Ludwiga (*Bundesarchiv, Lehrstuhl für Neuere und Neueste Geschichte der Albert - Ludwigs Universität*) ve Freiburgu, Katedry dějin Východní a Středovýchodní Evropy Svobodné Univerzity a jejího Východoevropského Institutu v Berlíně (*Lehrstuhl für die Geschichte Ostmitteleuropas am Ostereuropa - Institut der Freien Universität Berlin*) a řady předních vědců a historiků.

Domnívám se, že řada čtenářů bude mít či může mít po přečtení zprávy o tomto projektu stejný nebo podobný názor, jaký jsem měl já. Spontánní, ukvapený, nepromyšlený:

Projekt je jakási megalomanie, je příliš ambiciózní, ve skutečnosti nerealizovatelný. A proč má číst úryvek z deníku či memoárů zásadně jiný přeživší, proč ne autor sám? Jakmile jsem však do úvahy zapojil i mozek, svitlo

mi a změnil jsem svůj intuitivní odsudek: Projekt je svou šíří a hloubkou i časovým rozsahem přípravy ojedinělý, bezprecedentní, nejvyšší užitečný a navíc připravovaný v době, kterou si pro sebe charakterizují jako „nikoli za pět, ale za minutu dvanáct“. Naplánovaný s pověstnou německou pečlivostí, dovedenou právě v nejstrašnějším období lidských dějin k tak otřesnému „zdokonalení“. Zásada, že přeživší přečte úryvek z deníku či z paměti jiného přeživšího, nikoli ze svého svědectví, je také promyšlená a správná, neboť mnoho z autorů už, žel, není mezi námi.

15. října 2012 jsem se projektu jako jeho nepatrná část také zúčastnil. Mimo jiné jsem přečetl německý překlad úryvku z rukopisného deníku Jiřího Münzra z Hradce Králové: Jiří Münzer píše 14. září 1941 o chystaném označování a o zákazu opustit bydliště (*Jiří Münzer schreibt am 14. September 1941 über die bevorstehende Kennzeichnung und Verbot den Wohnort zu verlassen*).

Další koncerty pro Terezín

V dnech 27. a 28. ledna 2013 se v jednom z berlínských kostelů uskuteční benefiční koncerty *Verdiho Rekviem 2013*. Účinkovat bude soubor Junges Ensemble Berlin, spolupořadatelem je Nadace Hanse Krásky a výtěžek koncertů bude věnován na obnovu varhan v terezínském kostele, na níž přispěl také částkou 30 000 € Spolkový sněm. Záštitu nad těmito koncerty, podobně jako nad koncertem v Berlíně letos 8. května, převzal předseda Spolkového sněmu Prof. Dr. Norbert Lammert. Ten zaslal toto poselství:

Papež Benedikt XVI. řekl jednou o varhanách jako královně nástrojů, že zachycují všechny zvuky stvoření a rozechvívají plnost lidských pocitů. Z tohoto pohledu jsou oněmělé varhany posádkového kostela v Terezíně působivým obrazem civilizačního zlomu šoa s nenávratnou ztrátou lidí, ducha a kultury. Terezín je dnes synonymem tohoto bezpříkladného zločinu proti lidskosti, zároveň však také příkladem hudby dodávající sílu. Lidé, hledící do očí smrti, dokázali společným provozováním hudby odporovat hrůze, jež je obklopovala. Díla „terezínských“ skladatelů se mezitím stala pro mnoho lidí pojmem. Nadace Hanse Krásky, pojmenovaná podle skladatele dětské opery Brundibár, udržuje vzpomínku na vůli přežít vyjádřenou hudbou a zároveň se snaží o kulturní znovuoživení Terezína. K tomu patří i znovu rozeznít varhany v posádkovém kostele a vytvořit tím místo, kde lze zažít vitální sílu hudby. Toto úsilí Německý Spolkový sněm obzvláště rád podpoří.

S touto myšlenkou se cítí spojen i soubor Junges Ensemble Berlin, jenž ve spolupráci s Nadací Hanse Krásky přispěje dvojím uvedením Verdiho Rekviem podstatně k obnově terezínských varhan. Veškeré příjmy obou večerů budou věnovány tomuto cíli. Tím pokračuje soubor Junges Ensemble Berlin, pro svou vysokou hudební úroveň známý daleko za hranicemi hlavního města, ve svém koncertování pro dobré účely.

Jako ten, kdo převzal záštitu, děkuji všem, kdo tyto benefiční koncerty umožnili, především hudebníkům a zpěvákům souboru za hudebního vedení Franka Markowitsche a Michela Riedla. Publiku přeji okamžiky niterného zastavení a zamyšlení při neobyčejném hudebním zážitku Verdiho Rekviem.

UKÁZKA Z LITERÁRNÍCH PRACÍ ŠKOLNÍ MLÁDEŽE

Tady se to nemůže stát

Karolína J. Kohlová, 16 let, Gymnázium Jana Palacha, Mělník

Když nám byla zadána práce na téma „Tady se to stát nemůže“, přiznám se, že jsem se mírně zhrozila, neboť při mé povaze čítající rysy velkého realismu a mírné paranoje, jsem jedním z lidí, kteří se domnívají, že stát se může vše, i u nás.

Snad až na naprosto eliminovatelné případy, a to z hlediska logiky, jako tsunami, konec zdražování a schopnost politiků.

Ale v této práci se nehodlám zabývat momentální politickou, ekonomickou ani přírodní situací. Chystám se zabývat tématem, které, ač se zdá, že 67 let spí, je stále stejně bolestivé, snad i aktuální, a zasahující každého z nás – 2. světová válka.

I když budu sebevíc sama sobě i vám tvrdit, že můžu pochopit, nebo že dokonce chápu, jak se tehdy lidé cítili, tak bych pouze sprostě lhala. Nikdo, kdo to nezažil, nebo v té době nežil, nikdy nepochopí. Nedokážeme se totiž vcítit.

Ale já se o to přeci pokusím, pokusím se aspoň trochu přiblížit mentalitě té doby.

Usnadním si práci, když postavou této retrospektivní úvahy budu já, 16letá Karolína K., žijící se svou rodinou zde na Mělníku, stále zmítaná pubertou, snášející školu a nesnášející přicházející city a stále plnější vzdoru a snahy něco dokázat. Žiji si svým životem v ještě zdánlivě poklidném roce 1938, kdy mou největší starostí je, co si vzít zítra na sebe a jestli zvládnou od někoho opsat úkol, na který jsem neměla náladu.

A pak to přijde jako rána z čistého nebe. Dohoda „o nás bez nás“. My všichni, kteří vidíme narůstající agresivitu hákového kříže, jsme dosud usínali zdánlivě v klidu jenom díky ochraně pod křídly Francie a Velké Británie. Však také v sousedství Němců a Rakouska byl strach více než oprávněný. A Němci se začnou ozývat a volat po právech, která jsou jim prý odpírána. I můj klidný spánek je naru-

šen děsivou zprávou, která mi vyrazila dech stejnou měrou jako všem sdruženým pod vlajkou červené, bílé a modré barvy.

Dne 29. 9. 1938 nás naši milí Spojenci v pudu sebezáchovy vydali na milost a nemilost Němcům. Sudety, plné „tyranizovaných“ Němců, jsou dány Hitlerovi, a z nás se stane jen okvětní lístek z dávné zlaté růže krásné země České. Ale proč? Vždyť to se tady přeci stát nemohlo! A je to tady. Jako rána z děla mě uhodí děsivé zjištění. Že tady se to stát nemůže? Omyl, právě se to stalo.

My všichni si žijeme své krásné životy ve „zlatých dvacátých letech“. Vše se zdá idylické. Habsburkové nás pustili, Němci dostali na frak a naše republika vzkvétá.

Roste obchod, podnikatelství i naše sebevědomí. Tatíček Masaryk nás postavil na nohy, ukázal nám, že být Čechem je otázkou cti, a my si toho vážíme. Prvním podražením nohou se nám stává „černý pátek“, pád akcií na burze, a následná velká hospodářská krize. Mě jako dítěte se to tak netýká, a přesto to vidím a zároveň neřeším, protože já, stejně jako můj národ, věřím, že hrdý český lev se postaví opět na nohy. A nevidíme stále více mohutnější uražené a poražené Německo. Máme svých starostí více než dost, a když nacisté, jejichž politika 30. let je více než podivná, začínají vytahovat dráčky, obracíme své znavené, a přesto stále nepokořené tváře k našim ochráncům. K velkým mocnostem. Ne, na nás Německo nemůže. Že? A to je právě ono hrozné zjištění. V naší důvěře nás Spojenci bodli do zad, a my, spíše překvapením nežli bolestí, padáme na zem a nevěříme. Tady se to přeci stát nemohlo. Tady ne!

Ale stalo se. Nás, nás, kteří jsme se právě našli, uchvátila do svých spárů nejhruznější a nejzrůdnější událost lidských dějin. Zatímco my, včetně mě, se vzpomínáme se zrady rovné

opovrženímhodné lůze udavačského Říma, netušíme, že se vlastně to nejhorší teprve stane. A zase se konejšíme nyní tišší, ale stále úlevnou větou: Něco horšího? To už se tady stát nemůže.

1. 9. 1939 Německo napadne Polsko. A náhle cítíme ocelový dech nadcházející doby ponižování, strachu a brutálně zavražděné spravedlnosti a přehlížené svobody. Německo nás náhle obklíčilo ze všech stran, neboť i Slovensko projevilo už ne pud sebezáchovy, ale zbabělou bezpáteřnost přeběhem ke svastice. A náhle mínění, že některé věci se zkrátka stát nemohou, vyznívá více než naivně, a možná až stupidně.

A nestvůra válka přichází v plné síle. Holocaust, obsazování zemí a rasistická politika arijského Německa. A já to nechápu. Ve své zoufale naivní a dobrosrdečné povaze drásám sama sebe poslouchanými zprávami o dalších a dalších vyhraných bitvách Německa a postupně na povrch vyplouvajících zvráceností koncentračních táborů. Jak? Jak může někdo tyhle bestiální činy vůbec provádět? Jak s tím může někdo žít?

A zatímco má duše pláče a krvácí, naše země trpí. Český lid se vzdal bez boje, ale zato bez zbytečných ztrát, a my jsme vtaženi pod kopyta neústupných posílů Apokalypsy. Pod nadvládou Osy, hladovějící, nemocní, umírající ve válce. Drak Chaosu nás zchvátil naplno a každá z jeho hlav uždibuje část naší majestátnosti, kus po kuse.

Bouříme se. Povstáváme, odcházíme a bojujeme. Naši letci bojují nezlomně pod taktovkou „buldoka“ a my znepríjemňujeme Němcům válku, jak je to jen v české škodolibosti možné. A náhle názor: Tady se to stát nemůže, je životaschopný jako jepice. Nyní se vše, to, co nebylo v lidské chápavosti pojetelné, vyplavilo na povrch, bestie v některých z nás zařizly mnoho zářezů do svých pařeb a hrdinové byli odměněni smrtí. Já, zbičovaná mon-

PO NÁVŠTĚVĚ PAMÁTNÍKU TEREZÍN

strem mnoha let odhalené lidské přirozenosti, našťastí držená dál od žhavých želez sporu, se bála, co je ve mně. Bestie nebo bojovník? Nedožvěděla jsem se to, pravda, ale zato jsem mohla jako mnozí jiní soudit.

Říká se, nesuď, nebo budeš souzen. A já přesto soudila. Ukazovala jsem prstem, nenáviděla, litovala a obdivovala a pozorovala, jak lidé okolo mě mizí.

A teď už mě vše jen mýjelo, náš lid upadl do apatie, snad z únavy, snad ze strachu.

Ach, a nakonec to byli právě Spojenci, dříve zoufale sobečtí, kdo nyní srazil Třetí říši na kolena do prachu. Hrůzy, které se tady přeci stát nemohly, přes nás přehnalasvá mračna, jak vše uchvacující kobylky a ... skončily. Milióny lidí umřely, lidské ideály a ideje byly zadupány do země a ještě

poplivány, a lidská hrdost se stala nic neříkajícím pojmem. Vzpamatovávat se budeme dlouho.

A já? Zničená válkou a zmítaná euforií z konečného a vytouženého vítězství si opět tvrdohlavě a v zájmu zachování svého duševního zdraví říkám: „Něco horšího? To už se tady nyní stát nemůže.“

Vítejte 50. a 60. léta.

Poslední ukolébavka

Alžběta Rádsetoulalová, 14 let, Gymnázium Brno

Nechápu, jak jsem mohla být tak naivní. Myslela jsem si, když pro mě, tatínka, maminku a brášku ti vojáci přijeli, že nás vezou do nějakého velikého města. Do města, kde židé jako my budou mít rovnocenné podmínky pro život a nebudou omezováni předsudky. Myslela jsem si spoustu věcí, ale ne, že se ocitneme v noční můře obehnané ostnatým drátem. V noční můře Osvětimi.

Vzpomínám si ještě, jak tatínek říkával, že my neodejdeme, že neemigrujeme, protože MY odejdeme se vztyčenou hlavou. Když jsme museli začít nosit ty odporné žluté hvězdy, tatínek říkával, že teď všem alespoň můžeme ukázat, kdo doopravdy jsme. Když nám zakázali chodit do parku, do lázní atd. tatínek říkával, že si alespoň více užijeme domova. A když už nám zakázali i nakupovat čokoládu a zmrzlinu, tak tatínek říkával, že my to přežijeme, jsme přece židé. Právě, že jsme židé. Nechci si už vzpomínat, co všechno tatínek zdůvodňoval „vždyť MY to přežijeme,“ asi by mi z toho srdce prasklo.

Nejhůř z nás všech to odnesla maminka. Příčí se mi to říct, ale byla tak nějak ošklivá. Z krásných, černých, hustých vlasů jí nejdříve zmizel lesk, pak objem a nakonec i barva. Teď už jí na hlavě zbylo jen šedé chmýří. Začalo to všechno, když zmizel tatínek. Jednoho dne ho poslali umýt do sprch a pak už se nikdy nevrátil...

„Anno, bráška!“ zazněl skřehotavý hlas maminky. V mžiku jsem byla u nich. Bráška ležel na hrudkovité matraci a z úst mu tryskala krev na jeho nahé břicho. „Och, další záchvat.“ Pípla jsem jen. „Ano, jestli neumřel při předchozích záchvatech, tak teď už ho tuberkulóza dostane.“ Další proud krve mu vytryskl z úst. „Ach ne, maminko, nemůžeš tomu nějak zabránit?“ Maminka se chvíli zamyslela, její pohled se upřel do prázdna. Po chvíli jí do očí vtekly slzy, celá zbledla a na čele se jí vytvořila velká vráska. Přemýšlela jsem, na co asi myslí, když vtom uchopila nažloutlý polštář a přiložila ho bráškovu na obličej. Záchvaty tuberkulózy ho tak vyčerpaly, že se to ubožátko ani nebránilo. „Mami...?“ zavzlykala jsem. „Ach, Anno, nemohla jsem... Nedovolím, aby dopadl jako táta. Takhle ho to nebolelo.“ Byla úplně bledá a po obličejí jí tekly řeky slz. Nemohla jsem si pomoci, ale obličej jsem měla úplně mokrá a oči rudé. „Mami, prosím, já už tady taky nechci být. Prosím...“ Uklouzlo mi to, ale nebyla jsem schopna to vzít zpátky. „Anno, je ti 12. Na smrt trošku málo, ne?“ Prohlásila maminka svým skřehotavým hlasem. Utekla jsem z malé místnůstky. Utíkala jsem a utíkala. Dvanáctkrát jsem oběhla celou budovu. Pomohlo mi to pročistit hlavu. Vrátila jsem se k mamince.

„Běž spát Anno.“ Neprotestovala jsem. Sotva jsem ulehla a zula dřeváky, už se mi klížila víčka. Skoro jsem spala, když jsem zaslechla jednoduchou melodii. Okamžitě jsem ji poznala. Byla to ukolébavka, kterou nám maminka zpívala doma. Jednoduchou melodií tvořila nesrozumitelná slova, ale stačilo mi to. Začal se mi vybavovat domov, obličej tatínka a brášky. V tom jsem ucítila na svém obličejí hrubý povrch polštáře. Nevzpírala jsem se, zase se mi vybavily ty obrazce, smějící se tatínek lechtající brášku, skoro jsem cítila vůni růží před domem... V pozadí hrála maminčina ukolébavka.

Poslední, co jsem slyšela, byly maminčiny vzlyky.

Úvodem studenti zazpívali za kytarového doprovodu pana ředitele hymnu republiky Škid

Každý zapálil svou svíčku a pak jsme je spolu s květinami položili vedle železničních kolejí

Vzpomínka na Petra Ginze

(foto: Věra Štinglová)

Studenti soukromého gymnázia Přírodní škola i s panem ředitelem Františkem Tichým jsou už známí svými neobyčejnými projekty a počiny. Zatím posledním z nich byla vzpomínka na Petra Ginze 70 let poté, kdy jako čtrnáctiletý kluk musel sám nastoupit do transportu do Terezína.

V podvečer 22. října jsme se sešli před domem ve Stárkově ulici č. 6, poblíž Těšnova, kde tenkrát Ginzovi bydleli. Především studenti školy, ale i řada dalších lidí, dospělých i dětí.

Úvodem studenti zazpívali za kytarového doprovodu pana ředitele hymnu republiky Škid. Pak následovalo několik úvodních slov pana ředitele, četba z Petrova deníku, nakonec položení květin u pamětního kamene před domovními dveřmi a chvílka ztišení. Pak jsme se vydali na cestu se zastávkou na nábřeží, kde studenti přednesli zhudebněnou Petrovu báseň, a pokračovali dál s několika zastaveními, s četbou z deníku, recitací aj.

*„Jak dlouho již je tomu,
co viděl jsem naposled
slunce zapadat za Petřínem.
Tu Prahu líbal usazený hled,
když halila se večerním stínem.
Jak dlouho nezalehl v můj sluch
líbezný šumot jezu Vltavy? ...“*

zněly Petrovy verše šerící se Prahou při zastavení na mostě, a jistě nejen mně vháněly slzy do očí.

A průvod pokračoval s působivými zastaveními dál Letnou a Holešovicemi až k nádraží, odkud tenkrát odjížděly transporty.

Dagmar Lieblová

Čekala jsem na ně na nádraží, protože jsem chtěla, aby na závěr jejich pochodu čekal někdo, kdo z tohoto místa před 71 lety také odjížděl do koncentračního tábora. Už se setmělo, když přišla velká skupina studentů a několik dospělých. Došli až k vlakovým kolejím. Po chvíli se prázdným, spoře osvětleným nádražím rozléhala terezínská hymna. Mezi zpívajícími mladými lidmi tu stál jejich pan ředitel a doprovázel je na kytaru. Pak následovala sólová recitace a zase zpěv.

Mezi jednotlivými výstupy byla vždy jedna až dvě minuty naprostého ticha na zamyšlení. Nakonec si studenti rozdali svíčky, jednu jsem dostala i já. Každý zapálil svou svíčku a pak jsme je spolu s květinami položili vedle železničních kolejí. Zase jsme mlčky postáli a vzpomínali na Petra Ginze a na všechny ostatní. Moc jsem jim poděkovala a když už se rozešli, zůstala jsem u toho rozsvíceného pomníčku chvíli stát. Přemýšlela jsem, jak je krásné, že mezi námi žijí lidé, o několik generací mladší, kteří nezapomínají na tragédii svých spoluobčanů židovského původu. Cítím povinnost se s vámi, čtenáři TI, o tuto silnou vzpomínku podělit.

Věra Štinglová

Helžin deník

23. října t.r. jsme zažili v sále ŽNO v Praze malou slavnost. Na cestu se tu vydávala knížka Helgy Weissové-Hoškové, její texty a obrázky. Je to její deník, který psala a kreslila jako dívka v Terezíně a pokračování při čerstvé paměti sdělila papíru po svém návratu z dalších koncentračních táborů už doma.

Ukázky z deníku přečetli autorka sama a její bratranec Tomáš Töpfer, hudbou obohatili večer její syn Jiří Hošek a vnučka Dominika Weissová-Hošková. Síň byla zcela zaplněna pozornými posluchači, kteří popřáli knize zdařilý start a úspěch u čtenářů.

My se samozřejmě připojujeme.

E. Št.

Hana Jančíková, o. s. Hadasa

Pamětní deska táborským

Odhalení pamětní desky táborským

Text i foto: Věra Baumová

Dne 15. 11. 2012 jsem byla pozvána za TI na slavnostní odhalení pamětní desky obětem holocaustu z Tábora a okolí. Konalo se v budově školy v Táboře Na Parkánech, kde byli před 70 lety shromažďováni Židé před nástupem do transportů 12. a 16. 11. 1942, kterými byli odvezeni do koncentračního tábora v Terezíně a dále především do Osvětimi.

Z více než 1200 jich přežilo pouhých 70. Pietní akci připravilo Občanské sdružení Hadasa spolu s městem Tábor, základní školou Bernarda Bolzana Na Parkánech a Husitským muzeem v Táboře. Přišli zástupci města a přilehlých obcí i další hosté z řad pamětníků a širší veřejnosti.

Ke shromážděným krátce promluvil starosta města Tábor pan Jiří Fišer, ředitel školy Zdeněk Trska, předsedkyně o. s. Hadasa paní Hana Jančíková, Věra Chudáčková-Joklová (Židovská liberální unie), Marta Kottová, Linda Stone (Kingston Liberal Synagoga v Londýně) a já, která jsem přečetla něco ze vzpomínek mé maminky Marty Navrátilové, rozené Meislové, žijící se svou rodinou v Táboře.

Setkání bylo připraveno velice důstojně, atmosféra byla příjemná, a proto jsem poděkovala paní Haně Jančíkové za veškerou práci, kterou pro uchování vzpomínek na táborské židy vykonává, i ostatním zástupcům města, kteří si uvědomují, že židovský holocaust nesmí zůstat nikdy zapomenut.

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

Bývalé spolubydlící z Terezína hledají Věru, rozenou Kantorovou, narozenou 25. 4. 1926, a prosí ji, aby se jim ozvala do redakce našeho časopisu.

Miluše Dohnalová, Ostrava

Koncem října zemřela paní Štefania (Ruth) Lorándová ve věku nedožitých 93 let. Byla uznávanou tlumočnicí a mj. přeložila dílo Lea Urise Exodus. Odešla pamětnice, přeživší šoa, účastnice historických událostí a hrdinka, jež zachránila v odboji za Druhé světové války stovky lidí. Ty, kdo ji znali, bude provázet vzpomínka na vzácného a nezištného člověka, který dokázal obstát v nejtěžších zkouškách.

Dana Michailovici

Přestože se TI těší mezinárodnímu uznání židovských i nežidovských organizací, je překvapivé, že někteří významní kandidáti voleb do reprezentace PŽO ve svých životopisech členství v TI neuvádějí.

Předsednictvo TI

V pátek 25. ledna 2013 se opět uskuteční v Senátu slavnostní shromáždění k uctění Dne památky obětí holocaustu. Pokud má někdo z členů TI zájem se zúčastnit, necht se přihlásí co nejdřív v sekretariátu u Marty Jodasové, tel.: 222 310 681.

Předsednictvo TI

POZVÁNKA

**Už nyní vás zveme na příští
sněm Terezínské iniciativy,
který se koná ve středu 17. dubna 2013
v hotelu DUO v Praze (Teplická 492, Praha 9).**

**Zahájení v 10.00 hodin,
prezence od 9.15 hodin.**

Program sněmu:

Zpráva o činnosti předsednictva TI

Zpráva hospodáře

Zpráva revizní komise

Diskuse

Občerstvení

Usnesení

Volná zábava a přátelské posezení přítomných

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová, Michaela Vidláková

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 62 vyšlo v prosinci 2012.

MK ČR E 10779